

10. Сопільник Л.І. Принципи, функції та методи адміністративно-правового забезпечення безпеки дорожнього руху в Україні [Електронний ресурс] / Л. І. Сопільник // Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. - 2014. - № 12. - С. 96-100. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nzlubp_2014_12_25.pdf
11. Сущенко В.Д., Присяжний С.В., Коваленко О.І. — Київ: Національна академія внутрішніх справ України, 1999. — 352 с.
12. Забарвний Г.Г. Адміністративне право України: [навчальний посібник] / Забарвний Г.Г., Калюжний Р.А., Шкарупа В.К. — К.: Вид. Паливода А.В., 2003. — 212 с.
13. Ткач Г. Сучасні принципи адміністративного права та їх концептуальне значення для оновлення змісту українського адміністративного права / Г. Ткач // Законодавство України. Науково-практичні коментарі. — 2006. — № 8. — С. 34-40.
14. Реформування державного управління в Україні: проблеми і перспективи / Кол. авторів.; наук.кер. В.В. Цветков. - К.: Оріяне, 1998. - 364с.
15. Плїшкін В.М. Теорія управління органами внутрішніх справ: Підручник для слухачів і курсантів вищих закладів освіти МВС України / Ю.Ф.Кравченко(ред.).-К.: НАВСУ, 1999.-701с.С.116
16. Соха Ю. І. Системний підхід і проблеми моделювання природно-техногенної безпеки / Ю. І. Соха // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". — 2012. — N727: Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. — С. 440-448.
17. Теоретичні засади адміністративної реформи в Україні // Правова держава. Інститут держави і права ім. В.М.Корецького НАН України. — Щорічник наукових праць. — К., 1996. — Вип.7. - с. 124.

УДК 342.21

Харчук Р. С., к.ю.н., нотаріус,
Київський міський нотаріальний округ

Теоретико-правова характеристика міжнародного механізму забезпечення прав людини

Статтю присвячено визначенню теоретико-правової характеристики сучасного міжнародного механізму забезпечення прав людини з урахуванням останніх змін в органах захисту прав людини. Особливу увагу приділено аналізу конвенційних та неконвенційних органів захисту прав людини. Досліджено повноваження вказаних органів й рівень ефективності їх правозахисної діяльності.

Ключові слова: забезпечення прав людини, міжнародний механізм, права людини, правотворча діяльність, правотворчість.

Статья посвящена определению теоретико-правовой характеристики современного международного механизма обеспечения прав человека с учетом последних изменений в органах защиты прав человека. Особое внимание уделено анализу конвенционных и неконвенционных органов защиты прав человека. Исследовано полномочия указанных органов и уровень эффективности их правозащитной деятельности.

Ключевые слова: обеспечение прав человека, международный механизм, права человека, правотворческая деятельность, правотворчество.

The article is devoted to the theoretical definition of the legal characteristics of modern international human rights mechanisms, taking into account recent changes in the organs of protection of human rights. Particular attention is paid to the analysis of conventional and non-conventional human rights bodies. Studied the powers of these bodies and the level of efficiency of their human rights activities.

Keywords: promotion of human rights, international mechanisms, human rights, law-making, law-making.

Актуальність обраної теми очевидна з огляду на наступні два чинники: по-перше, не зважаючи на те, що питання забезпечення прав людини є актуальним для будь-якої галузі права і на цю тему щоденно проводяться дискусії в наукових колах по всьому світу, в українській юридичній доктрині, комплексно ще не розглядався міжнародний механізм забезпечення прав людини з урахуванням останніх змін в міжнародних органах захисту прав людини. По-друге, починаючи з тимчасової окупації Росією окремих територій України та початком Антитерористичної операції, люди, що на законних підставах проживають на території цих територій, часто стають жертвами сусідньої держави, що може бути виправлене ефективним чином лише на універсальному рівні. Саме тому, комплексне дослідження правил й стандартів забезпечення прав людини в рамках міжнародного механізму буде сприяти оптимізації захисту жертв агресії Росії проти України, адже більшість таких потерпілих не звертається за захистом своїх прав до міжнародних органів через незнання правосуб'єктності таких органів та, відповідно, через незнання відповідних процедур подання петиції.

Стан дослідження. Дослідженню міжнародного механізму забезпечення прав людини приділяли значну увагу такі вчені, як: С.С. Алексєєв, В.Ф. Кавун, П.О. Недбайла, О.В. Петришин, В.Ф. Погорілко, П.М. Рабінович, В.В. Речицький, М.П. Рогозін, О.Ф. Скакун, Г.Н. Стадник, Ю.С. Шемшученко, В.Я. Яковюк та інші.

Метою статті є визначення теоретико-правової характеристики та особливостей міжнародного механізму забезпечення прав людини.

Основний зміст. Права людини — це складне, багатогранне явище, яке іманентно пов'язане не лише з державою і правом, але й ще більшою мірою з культурою, філософією, етикою, релігією, тобто з гуманітарним знанням. Тому, духовно-моральним джерелом сучасної концепції прав людини є гуманістичні, філософські, соціально-політичні ідеї минулого і сьогодення, кодекси законів, міжнародні пакти, декларації, конвенції, які зміцнюють віру в людину, її гідність і розум. Без прав і свобод людина не може існувати як повноцінна особистість, тому важливо знати, поважати і вміти відстоювати ці права [1, с. 23]. Одним з принципів права людини є принцип їх загальності та універсальності. Цей принцип виражається і в територіальному аспекті: скрізь, де б не знаходилася людина, куди б вона не перемістилася, в будь-якому місці на планеті вона володіє основними природними правами і свободами незалежно від того, чи є ця територія, на якій перебуває людина, незалежною, підопічною, не самоврядною або яким-небудь інакшим способом обмеженою у своєму суверенітеті [2, с. 16]. Таким чином, що є специфічним для сучасної України, права українця, як людини, повинні дотримуватись і на тимчасово окупованих територіях (Росією, як державою-окупантом), і на території фактично підконтрольним терористам на Сході України.

Під механізмами захисту прав людини слід розуміти спеціальні структури, які наділені владними повноваженнями приймати загальнообов'язкові рішення, виключно або в тому числі з питань, з приводу прав людини. При цьому слід зауважити, що міжнародні механізми захисту прав людини — це спеціальні наддержавні універсальні чи регіональні структури, які мають делеговану державами (на позитивну шкоду суверенітету держав) компетенцію приймати загальнообов'язкові рішення з приводу прав людини чи зокрема з прав людини.

Універсальними механізмами захисту прав людини є наддержавні структури та органи, які були створені на основі конвенцій ООН про окремі права людини, з метою забезпечення дотримання цих прав людини державами-учасниками відповідних конвенцій ООН. При цьому, універсальні механізми захисту прав людини поділяються на дві важливих підгрупи:

1) конвенційні органи захисту прав людини, що розглядають індивідуальні петиції. Основна ідея механізму розгляду скарг в рамках договорів з прав людини полягає в тому, що будь-яка людина може подати скаргу проти держави-учасниці, яка імовірно порушила договірні права, в орган експертів, які спостерігають за виконанням договору (тобто, до відповідного конвенційного органу – ради чи комітету, які складається з незалежних експертів, що відбираються державами-учасницями відповідного договору). В функції цих конвенційних органів входить моніторинг здійснення в державах-учасницях прав, закріплених договорами, та винесення рішень щодо скарг проти цих держав. Так, саме за рахунок індивідуальних скарг права людини набувають конкретного значення. При розгляді індивідуальних справ міжнародні норми, які в інших випадках можуть здаватися узагальненими і абстрактними, конкретизуються застосуванням на практиці. Коли стандарти міжнародних договорів з прав людини застосовуються в конкретній ситуації людини, вони знаходять своє безпосереднє відображення в житті людей [3].

Отже, до таких органів відносяться:

а) Рада з прав людини (далі – РПЛ), що була створена (спочатку, як Комітет з прав людини) на основі Міжнародного Пакту про громадянські і політичні права. Відповідно до резолюції «Інституційне будівництво Ради з прав людини ООН» N 5/1 від 18 червня 2007 року РПЛ встановила нову процедуру розгляду скарг (раніше передбачалась процедура 1503) для того, щоб реагувати на систематичні і достовірно підтверджені випадки грубого порушення прав людини та основних свобод в будь-якій точці світу і за будь-яких обставин. Зазначена процедура стосується скарг, що подаються окремими особами, групами осіб або неурядових організацій, які стверджують, що стали жертвами порушень прав людини або володіють надійною інформацією про такі порушення. Як і попередня процедура (процедура 1503), вона носить конфіденційний характер, а також передбачає певні критерії прийнятності скарги.

Захистити свої права через такий універсальний механізм людина може, якщо подасть прийнятну скаргу. При цьому, слід мати на увазі, що розгляду не підлягають скарги, що: політично мотивовані і суперечать принципам Статуту ООН, Загальної декларації з прав людини або іншим відповідним правовим інструментам в галузі прав людини; не містять в собі виклад фактів передбачуваного порушення (зокрема, не вказані ті права, які були порушені; містять лайливі або образливі вирази, хоча така вимога є необов'язковою) тощо;

б) Комітет з економічних, соціальних і культурних прав (далі – КЕСКП), що був заснований задля контролю за виконанням Міжнародного Пакту про економічні, соціальні і культурні права. Тривалий час окремі особи чи групи, які вважали, що гарантовані їм Пактом права були порушені, не мали можливості подавати офіційні скарги до КЕСКП. Відсутність такої процедури значно ускладнювало процес розвитку Комітетом практичної юридичної бази або норм на основі прецедентів і природно істотно скорочувало шанси жертв порушень Пакту на відновлення їхніх прав в рамках міжнародної процедури [4, с. 42]. Проте, вже 10 грудня 2008 року Генеральна Асамблея ООН прийняла факультативний протокол до Пакту, що передбачає можливість подачі скарг на порушення норм Пакту. Протокол набрав чинності 5 травня 2013 року, після того, як 5 лютого 2013 року до нього приєдналась десята країна-учасниця Пакту (мова йде про Уругвай);

в) Комітет з питань ліквідації всіх форм расової дискримінації (далі – КППФРД), що був створений на основі Конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації. Конвенція передбачає три процедури, які дозволяють КППФРД розглядати правові,

судові, адміністративні й інші заходи, що приймаються конкретними державами з метою здійснення їх зобов'язань по боротьбі з расовою дискримінацією. Одна з процедур дозволяє окремим особам (або груп осіб), які стверджують, що вони є жертвами расової дискримінації, подати Комітету скаргу проти своєї держави. Це може бути зроблено лише в тому випадку, якщо відповідна держава є учасником Конвенції і заявила про своє визнання компетенції КППФРД приймати такі скарги [5, с. 9, 14];

г) Комітет проти катувань (далі – КПП) і підкомітет з попередження, що були створені на основі Конвенції проти катувань. Так само, як і інші міжнародні договори з прав людини, Конвенція проти катувань в певних обставинах визнає за окремими особами право звертатися до конвенційного органу з повідомленнями про порушення одного або кількох її положень тією чи іншою державою-учасницею. Однак для того, щоб Комітет міг одержувати і розглядати повідомлення окремих осіб щодо держав-учасників, його компетенція в цьому плані повинна бути прямо визнана відповідною державою (заявою про визнання). Так, повідомлення може бути представлено будь-якою особою, яка стверджує, що вона є жертвою порушення Конвенції тією чи іншою державою-учасником, яка визнала компетенцію КПП за змістом ст. 22, і яка знаходиться під її юрисдикцією [6, с. 11-12];

г) Комітет з питань подолання всіх форм дискримінації щодо жінок (далі – КППФДЖ), який був утворений на основі Конвенції про подолання всіх форм дискримінації щодо жінок. Комітет складається з 23 експертів з прав жінок з усього світу і займається спостереженням за виконанням державами-учасницями Конвенції. Країни, що стали учасниками договору, зобов'язані регулярно надавати Комітету доповіді про здійснення відповідних прав. Під час своїх сесій КППФДЖ розглядає доповіді кожної держави-учасниці і викладає їм свої міркування та рекомендації у вигляді заключних зауважень. Крім цього, відповідно до Факультативного протоколу до Конвенції КППФДЖ уповноважений: отримувати повідомлення від окремих осіб (чи груп осіб), які заявляють Комітету про порушення прав, гарантованих Конвенцією та ініціювати розслідування грубих або систематичних порушень прав жінок. Однак, ці процедури є факультативними і можуть проводитися лише у випадку, якщо відповідна держава з ними погодилася;

д) Комітет з прав осіб з інвалідністю (далі – КПОІ), який було створено на основі Конвенції про права осіб з інвалідністю. Механізм подачі скарг відповідно до Конвенції передбачений Факультативним протоколом до неї, що був прийнятий 13 грудня 2006 року. Це окремий договір, відкритий для держав-учасниць Конвенції. Держави, які стали учасниками Факультативного протоколу, визнають компетенцію Комітету з прав інвалідів отримувати скарги від окремих осіб в рамках своєї юрисдикції, що вважають себе жертвами порушень Конвенції державою-учасником. Скарги можуть бути подані окремими особами (або групами осіб) або від їхнього імені з повідомленням про можливі порушення їх прав, що гарантовані Конвенцією про права інвалідів;

2) конвенційні органи захисту прав людини, що не розглядають індивідуальні петиції. Такими конвенційними органами є такі комітети, що здійснюють захист прав людей без отримання індивідуальних скарг (тому часто вважаються більше політичними органами), або такі, що можуть здійснювати захист прав людини за повідомленнями, проте, документ, який уповноважує їх виконувати такі функції, ще не набув чинності (приміром, Комітет з прав дитини).

Висновок. Отже, підводячи підсумок вищевикладеному, слід зауважити наступне:

1. Механізми захисту прав людини – це спеціальні структури, які діють на певному

рівні (на наддержавному й на національному рівнях) й наділені владними повноваженнями приймати загальнообов'язкові рішення, виключно або в тому числі з питань, з приводу прав людини.

2. Міжнародні механізми захисту прав людини (спеціальні наддержавні універсальні чи регіональні структури, які мають делеговані державами (на позитивну шкоду суверенітету держав) повноваження приймати загальнообов'язкові рішення з приводу прав людини чи зокрема з прав людини), які можна поділити на: (а) конвенційні органи захисту прав людини, що розглядають індивідуальні петиції (Рада з прав людини; Комітет з економічних, соціальних і культурних прав, Комітет з питань ліквідації всіх форм расової дискримінації, Комітет проти катувань; Комітет з питань подолання всіх форм дискримінації щодо жінок; Комітет з прав осіб з інвалідністю); (б) конвенційні органи захисту прав людини, що не розглядають індивідуальні петиції (це конвенційні органи, які здійснюють захист прав людей без отримання індивідуальних скарг, або такі, що можуть здійснювати захист прав людини за повідомленнями, протест, документ, який уповноважує їх виконувати такі функції, ще не набув чинності).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Симановский С.И. Права человека: учеб.-метод, пособие. / С.И. Симановский. — Минск: БГПУ, 2009. — 123 с.
2. Котляр И.И. Права человека: Учеб. пособие для студентов высш. учеб. заведений. / И.И.Котляр. — Минск.: Тесей, 2002. — 256 с.
3. 23 Frequently Asked Questions about Treaty Body Complaints Procedures. / Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. — Geneva: OHCHR. — 6 p.
4. Изложение фактов N 16 (Rev. 1): Комитет по экономическим, социальным и культурным правам. / Управление Верховного комиссара Организации Объединенных Наций по правам человека. — Женева: 2008. — 69 с.
5. Изложение фактов N 12: Комитет по ликвидации расовой дискриминации. / Управление Верховного комиссара Организации Объединенных Наций по правам человека. — Женева: 2007. — 47 с.
6. Изложение фактов N 17: Комитет против пыток. / Управление Верховного комиссара Организации Объединенных Наций по правам человека. — Женева: 2008. — 58 с.

